

K VÝZNAMU E-LEARNINGOVÝCH KURZŮ REALIZOVANÝCH NA FES

Gabriela Svobodová

Oddělení celoživotního a distančního vzdělávání, FES, Univerzita Pardubice

Miloš Charbuský

Ústav veřejné správy a práva, FES, Univerzita Pardubice

Abstrakt:

Příspěvek “ K významu e-learningových kurzů realizovaných na FES ” zahrnuje část teoretickou, popisující sociální a politický rámec celoživotního vzdělávání a část analyzující praktické aspekty tvorby kurzu.

Abstract:

The contribution “The importance of e-learning courses realized at FES” consists of the theoretical part describing the social and political frame of lifelong education, and the part analysing practical aspects of course creation.

V české společnosti již od počátku devadesátých let dvacátého století probíhají změny, které velmi silně působí na vyučovací proces, jehož principy formovaly předchozí generace pedagogů a žáků. Nejedná se ovšem o změny, které by byly příznačné pouze pro Českou republiku. Procházejí jimi i ostatní evropské státy, zejména sdružené v Evropské unii.

Příčinami těchto změn je především digitální technika přeměňující všechny aspekty lidského života a biotechnologie. Vzájemně se rozšiřující komunikace, cestování i hospodářská propojenost rozšiřují kulturní horizonty lidí a výrazně i jejich možnosti a nároky. Soudobé podmínky nabízejí větší možnosti výběru, zároveň však s sebou nesou i větší riziko a nejistoty, poněvadž vzrůstá odpovědnost lidí za utváření vlastního života.

S prudce se měnícím charakterem výroby, způsobů obchodování a investování se musí vyrovnávat nejen evropské ekonomiky, ale i samotní lidé. I v nejvyspělejších státech došlo k rozkolísání trhů práce. To na jedné straně vedlo k nárůstu strukturální nezaměstnanosti a na druhé vyvolávalo poptávku po kvalifikovaných silách v dynamicky nastupujících odvětvích. Tím se potvrdilo, že uplatnění jednotlivce bude stále výrazněji odvislé od jeho schopnosti vytvářet a efektivně získávat a využívat znalosti ve stále se měnícím světě.

Vzdělávání v průběhu celého života se tak již vpravdě stává nejzákladnější podmínkou vypořádání se s měnícím se světem ekonomiky i životní stylů¹. Rostoucí význam celoživotního vzdělávání nejen pro jednotlivce, ale i pro samu budoucnost Evropy výslovně potvrdili i nejvyšší představitelé států Evropské unie. Při zdůraznění poznání, že „lidé jsou hlavním bohatstvím Evropy a měli by být centrem politiky Evropské unie“, dospěli k závěru, že nové realitě 21. století se musí přizpůsobit i systémy vzdělávání, poněvadž „celoživotní učení je základním nástrojem rozvoje občanství, sociální soudržnosti a zaměstnanosti.“²

Uvažované modely vzdělávání by měly skutečně přispět k překonávání nově se objevujících problémů, měly by reagovat na už existující a předjímat budoucí. Evropská unie již rok 1996 vyhlásila za „Evropský rok celoživotního učení“, aby vůbec zjistila a následně analyzovala, kolik zájmů a angažovaností působí v oblasti celoživotního vzdělávání, a to na

¹ Vzdělávání pro aktivní občanství v Evropské unii, OPOCE, Lucemburk, 1998.

² Závěry předsednictví Evropské rady, Lisabon, 23.-24.března 2000, odst. 5, a 25, s. 2 a 8; Závěry předsednictví Evropské rady, Santa Maria da Feira, 19.-20.června 2000. odst, 33, s. 6.

všech úrovních³. Již tehdy se totiž dospělo ke shodě, že vzdělávání v průběhu celého života velice významně pomáhá udržovat jak ekonomickou konkurenceschopnost, tak zaměstnanost⁴. Nesmí tedy jít pouze o samoúčelné vzdělávání, ale v jeho ohnisku musí být jednotlivec a jeho konkrétní potřeby, to vše v souladu s potřebami společnosti⁵.

Celoživotní učení se stalo společným sjednocujícím principem nové generace programů Evropské unie na úseku vzdělávání⁶. V dalších letech se však bohužel prokázalo, že se sice již od roku 1998 zdůrazňoval význam celoživotního učení pro zaměstnanost, nicméně hodnocení jeho realizace ukázalo, jak jen velice malého pokroku se dosáhlo v podpoře vytváření jeho komplexní strategie⁷. Zarážející přitom bylo, že nejen závěry Evropského parlamentu⁸, ale též závěry ze summitů skupiny G 8 opakovaně zdůrazňovaly nezastupitelnost celoživotního učení⁹.

Zasedání Evropské rady v portugalském hlavním městě Lisabonu v březnu 2000 určilo budoucí směr vzdělávací politiky v době, kdy se jednotlivci musí přizpůsobovat radikálním změnám v důsledku proměn zavedených způsobů práce a vůbec lidského života. Stav, kdy celoživotní učení bude zárukou úspěšného přechodu k ekonomice a společnosti založené na znalostech¹⁰, by měl být konečným cílem. Celoživotní učení bylo definováno jako neustálá vzdělávací činnost, vykonávaná s cílem zlepšovat znalosti, dovednosti a kompetence.

Evropa již zcela nepochybně vstoupila do éry znalostí, a to se všemi důsledky jak pro hospodářský, sociální, tak i kulturní život jejich obyvatel. Z toho vyplývá, že se nejen jednotlivci, ale též příslušné instituce musí těmto změnám přizpůsobovat a měnit zavedené způsoby své práce. Tato vize však vyžaduje naplnění důležitého předpokladu, aby všichni lidé žijící v Evropě měli bez výjimky stejné příležitosti k tomu, aby se přizpůsobili všem radikálním změnám v jejich ekonomickém, sociálním a kulturně ideovém prostředí.

Evropská unie postupně dospěla k tomu, že by celoživotní učení mělo být jakousi společnou střechou, pod níž by se sjednotily všechny druhy vzdělávání. Ukázalo se, že účinná a komplexní strategie celoživotního učení by se měla zaměřit na řešení šesti klíčových problémů:

³ Realizace, výsledky a celkové hodnocení Evropského roku celoživotního učení (1966), Zpráva Komise Evropských společenství, COM (1999) 447, konečná verze, 15. září 1999.

⁴ Evropská strategie zaměstnanosti byla iniciována v listopadu 1997 na zasedání Evropské rady hlav států v Lucembursku. Strategie zaměstnanosti spočívá na čtyřech pilířích: zaměstnanosti, podnikatelství, adaptability a rovných příležitostech.

⁵ Srovnej: Vyučování a učení – cesta k učící se společnosti, Bílá kniha Evropské komise, 1995. Amsterodamská smlouva Evropského společenství z roku 1997 navíc ve své preambuli vyzdvihuje ustanovení: „... podporovat rozvoj nejvyšší možné úrovně znalostí svých členů prostřednictvím širokého přístupu ke vzdělávání a jeho neustálou aktualizací“. Zdroj: Centrum pro studium vysokého školství (CSVŠ), www.csvs.cz

⁶ K Evropě znalostí, Sdělení Komise Evropských společenství, 12. listopadu 1997 (COM/97/ 563 konečná verze); Rozhodnutí Rady ustavující LEONARDO II (199/382/EC, 26. dubna 1999) a Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady ustavující SOCRATES II (253/2000/EC, 24. dubna 2000) a MLÁDEŽ (1031/2000/EC, 13. dubna 2000).

⁷ Hlavní linie pro politiku zaměstnanosti členských států, Sdělení Komise, COM (2000) 548, 6. září 2000; Společná zpráva o zaměstnanosti, COM (2000) 551, 6. září 2000.

⁸ Zpráva Evropské komise o realizaci, výsledcích a celkovém hodnocení Evropského roku celoživotního učení (1996), Evropský parlament, Výbor pro kulturu, mládež, média a sport, 14. června 2000 (A5-0200/2000 konečná verze), str. 20.

⁹ Kolínská charta – Cíle a snahy pro celoživotní učení, Summit skupiny G 8, Cologne, červen 1999; Vzdělávání v měnící se společnosti, Shrnutí vypracované předsednictvem setkání ministrů školství skupiny G 8, Tokio, 1.-2. dubna 2000; Závěry summitu G 8, Okinawa, 21.-23. července 2000. Kromě toho se na Světovém fóru pro vzdělávání konaném v dubnu 2000 v Dakaru zavázalo 182 zemí ke splnění šesti cílů v oblasti základních potřeb učení pro všechny. Mezi tyto cíle patří zlepšení gramotnosti dospělých a spravedlivý přístup k základnímu a dalšímu vzdělávání pro všechny dospělé.

¹⁰ Závěry Evropské rady ve Feiře, odstavec 33, str. 6.

- 1) zaručit všeobecný a stálý přístup k učení pro *získávání a obnovování dovedností* potřebných pro trvalou účast ve společnosti znalostí;
- 2) *zvýšit úroveň investic* do lidských zdrojů, aby se přiznala priorita nejdůležitějšímu bohatství Evropy – jejím lidem;
- 3) rozvíjet efektivní *metody vyučování a učení* a kontext pro kontinuitu celoživotního vzdělávání;
- 4) výrazně zlepšit způsoby *pojímání a hodnocení účasti na vzdělávání a jeho výsledků*, zejména v případě neformálního a informálního učení¹¹;
- 5) zajistit snadný přístup ke kvalitním *informacím a poradenství* o příležitostech k učení pro každého v celé Evropě a v průběhu celého života;
- 6) *přiblížit možnosti celoživotního vzdělávání lidem*, v jejich obcích i všude tam, kde je to vhodné, podporovat je zařízeními založenými na informační a komunikační technice.

Nebude však jednoduché dosáhnout stavu, kdy se budou moci lidé účastnit učení v průběhu celého svého života a tak si mohli s větší časovou perspektivou a programově plánovat, jak kombinovat učení, práci a rodinný život. Je nesporné, že jednotlivci si budou odpovídající učební aktivity v průběhu života plánovat jen tehdy, budou-li se *chtít* učit. Byly-li jejich zkušenosti s učením v dětství negativní, nebudou chtít s největší pravděpodobností v učení pokračovat. Nebudou chtít ani investovat čas, úsilí a finanční prostředky do dalšího učení tehdy, pakliže získané vědomosti, dovednosti a odbornosti nebudou hmatatelně uznávány právě v zaměstnání.

Rozhodujícím klíčem k úspěšné realizaci celoživotního učení je právě individuální motivace k učení doprovázená rozmanitostí učebních příležitostí. Je proto zapotřebí i v podmínkách České republiky zvýšit poptávku po učení i jeho nabídku zejména pro ty, kteří dosud neměli ze své účasti na vzdělávacím procesu valný prospěch. Nelze při tom nerespektovat subjektivní předpoklady jednotlivců. Musí být proto vytvářena taková síť vzdělávacích příležitostí, která na tuto danou skutečnost bude odpovídajícím způsobem reagovat.

V budoucnu již nemusí být základní gramotnost založena na prvotní znalosti čtení, psaní a počítání. Skutečnost, že mikropočítače se uplatnily dříve v domácnostech nežli ve školách, dala dětem v předstihu a nezávisle na školských institucích nové impulsy a dovednosti. Připomenuté situaci by měly vzdělávací soustavy předcházet, a to na všech stupních.

Ani vysoké školy by neměly být výjimkou, i když jejich pedagogický sbor neprochází žádoucí generační obměnou. Všichni jeho členové by si měli uvědomit, že učení založené na informačních a komunikačních technologiích nabízí značný potenciál pro žádoucí inovace metod vyučování a učení. Nové metody totiž mohou velice významně změnit roli učitele a žáků, neboť ti mohou být od sebe dlouhodobě odděleni v prostoru a čase, aniž by to zastavilo pedagogický proces. Lze předpokládat, že v nadcházejícím období se profesní role vyučujících podstatně změní, poněvadž učitelé by se měli stát rádci (tutory, prostředníky),

¹¹ Neformální učení probíhá vedle hlavních vzdělávacích systémů a zpravidla nevede k získání formalizovaného certifikátu. Díky své podstatě stojí mimo školy, odborné školy i vysoké školy. Informální učení nemusí být na rozdíl formálního i neformálního učení záměrným. Je přirozeným doprovodným znakem každodenního života. Proto ani sami jeho účastníci si nemusí uvědomovat, že si rozšiřují své vědomosti a dovednosti. Příkladem může být používání počítačů dětmi v domácnostech.

jejichž klíčovou úlohou bude podporovat učící se osoby, které se pokud možno sami ujmou svého učení.

Celoživotní vzdělávání založené na informačních a komunikačních technologiích nabízí značný potenciál pro působení na rozptýlenou a izolovanou populaci. Půjde o to, zaručit odevšad reálně čtyřadvacetihodinový přístup ke vzdělání. Zatím jde o vizi, kterou jen pomalu realizujeme. Jedním z významných prostředků je e-learning.

Jedním z prvních vysokoškolských pracovišť v České republice, které se e-learningem začalo zabývat, je Fakulta ekonomicko-správní Univerzity Pardubice. Prvním na tomto pracovišti vytvořeným e-learningovým kurzem byl „Vývoj veřejné správy – správa měst a obcí“, dalším pak „Úvod do práva“. Kurz „Teoretické základy informatiky“ je před dokončením.

Učitelé vytvořili speciální učební texty pro distanční vzdělávání, to platí pro veřejnou správu a právo, teoretické základy byly transformovány z výukové prezentace v PowerPointu, což bylo pro převedení ovšem obtížnější. Pro celý výukový systém je i tady nejdůležitější celková kvalita zpracovávaných textů.

Fakulta ekonomicko-správní Univerzity Pardubice zakoupila český řídicí (e-learningový) systém LMS (Learning Management System) eDoceo od firmy Trask solutions, o který později projevil zájem celá univerzita. Pro tvorbu kurzu byl nezbytný také autorský nástroj nazvaný přízračně Autor.

Textové dokumenty byly převedeny na webové stránky a prostřednictvím programu Autor byly včleněny do kurzu. Byly vytvořeny testy, nastaveny podmínky průchodnosti kurzem a hotový kurz byl umístěn na server.

Dále bylo zakoupeno potřebné množství licencí, aby studenti mající k dispozici počítač připojený na internet (nejlépe doma, ale i v zaměstnání) mohli po přidělení přístupového hesla spustit příslušný výukový kurz v internetovém prohlížeči, nejčastěji Internet Explorer a Netscape či Mozilla.

Za každou kapitolou následuje test, který názorně ukáže stupeň osvojení studovaného učiva. Odpověď testu může být správná jedna z více navržených. Dalším typem je více správných odpovědí, kde může být odpověď vepsána do mezery. Jiným typem odpovědi může být část obrázku, na niž studující klikne. Posledním typem odpovědi může být i odeslání prostého textu učitelovi.

V kurzu mohou být také zadány korespondenční úkoly, které studenti po vypracování odešlou e-mailem a učitel je vyhodnotí.

V tomto školním roce 2003/4 mají možnost hodnotu kurzů posoudit sami studenti kombinované formy studia programů HOSPODÁŘSKÁ POLITIKA A SPRÁVA a SYSTÉMOVÉ INŽENÝRSTVÍ A INFORMATIKA.

Na závěr uvádíme několik problematických aspektů zavedení e-learningu.

Prvním problémem je zaplacení tvorby těchto kurzů. Jednou velkou finanční položkou je nákup systému a určitého počtu licencí, druhou pak odměna za tvorbu vlastních výukových kurzů.

Dalším problémem je dořešení ochrany autorských práv kurzů.

Neméně důležitým problémem je samotný výběr LSM systému. Je např. známo, že cena ročního pronájmu velmi kvalitního systému WebCT vzrostla desetinásobně¹² a že se pro většinu českých škol tím stal nedostupným.

Další možností řešení je použití open - source. Tady však hrozí jedno nebezpečí, které plyne z možnosti patentování počítačových programů, jež byly doposud v Evropě chráněny volnějším autorským zákonem, čemuž nasvědčují rozvleklá jednání v EU¹³. Přijetí příslušného patentového zákona by v praxi znamenalo ohrožení existence open-source programů.

Přes uvedené problémy jsme přesvědčeni, že e-learningová výuka je jednou z nejefektivnějších forem distančního studia a že má svoji budoucnost.

Kontaktní adresy:

Ing. Gabriela Svobodová, CSc.

Oddělení celoživotního a distančního vzdělávání, FES, Univerzita Pardubice

Univerzita Pardubice

Studentská 84

530 10 Pardubice

tel.: 466 036 482

e-mail: gabriela.svobodova@upce.cz

PhDr. Miloš Charbuský, CSc.

Ústav veřejné správy a práva, Fakulta ekonomicko-správní, Univerzita Pardubice

Studentská 84

530 10 Pardubice

tel.: 466 036 165

e-mail: milos.charbusky@upce.cz

Recenzoval: doc. Ing. Miloš Vítek, CSc.

Katedra biologie a geografie, Univerzita Hradec Králové

¹² ústní sdělení doc. Ing. Karla Květoně, DrSc. z ČVUT Praha

¹³ Computer 18/03, ročník X, Computer Press, a.s., str. 70, <http://www.linux.cz/patents/index.cz.html> (19.10.2003)